

Віталій Цимбалюк,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
завідуючий кафедрою галузевих
юридичних наук
Кременчуцького національного університету
імені М. Остроградського

УДК 340

Доктринальні положення телекомунікаційного права як підгалузі інформаційного права

У порядку постановки проблеми в загальному вигляді пропонується звернути увагу на основні доктринальні положення телекомунікаційного права, як підгалузі у спеціальній частині інформаційного права, у розумінні останнього комплексною галуззю права.

Актуальність зазначеного, як проблематики правознавства, зумовлена тим, що нині, серед науковців і практиків у світі, в тому числі й в Україні, йде активна фахова дискусія щодо публічно-правового забезпечення суспільних відносин пов'язаних із інформацією, різними технологіями комунікації, інфраструктурою телекомунікації (зв'язку), норм правил поведінки спілкування людей на великих відстанях.

Враховуючи різні чинники суспільної значимості, у тому числі безпеки людини, суспільства, держави у сфері телекомунікації, сформувалася нагальна потреба наукового упорядкування для потреб практики норм, правил поведінки у цій сфері, напрацювання відповідних правових стандартів на рівні законодавства.

Серед іншого проблематика публічно-правової формалізації суспільних відносин щодо телекомунікації значно визначилася під впливом масового впровадження і застосування у практиці сучасних, конвергованих, електронно-цифрових (комп'ютерних) технологій зв'язку. У їх числі виділяється така, що набула умовної назви – Інтернет. Нині Інтернет відіграє провідну роль у розвитку інформатики, інформатизації, автоматизації окремих соціальних систем комунікації, розвитку Глобального Інформаційного Суспільства.

При цьому спостерігається тенденція до трансформації Глобального Інформаційного Суспільства у нову його форму – Глобальне Кіберсуспільство. Останнє визначається переходом від синергетичного урегулювання суспільних відносин (самоорганізації) до кібернетичного – поступового державного упорядкування, регулювання, охорони, захисту прав, потреб, інтересів, благ суб'єктів у глобальному електронному середовищі, через спеціалізацію, стандартизацію та синхронізацію норм правил

поведінки в ньому, у тому числі на рівні міжнародного права.

Відсутність обґрунтованих, системних науково-доктринальних положень щодо розуміння сутності, змісту, складових телекомунікаційного права викликає ряд методологічних помилок в теорії і практиці щодо правового регулювання суспільних відносин пов'язаних із дистанційним спілкуванням людей (на великих відстанях, у просторі) у заданих технологічно масштабах часу. Зазначене також знаходить прояв при формуванні окремих концепцій структури інститутів телекомунікаційного права, його взаємозв'язку з іншими складовими інформаційного права, зокрема на рівні застосування міжінституційного понятійного апарату, що переважно формується стихійно, під впливом практики масового впровадження нових досягнень науково-технічного прогресу у сфері електроніки, інформатики, телематики тощо.

Мета даної публікації – висвітлення окремих результатів дослідження щодо формування системних ознак науково-доктринальних положень стосовно правовідносин пов'язаних із телекомунікацією, у контексті структуризації телекомунікаційного права як підгалузі спеціальної частини інформаційного права.

Окремі аспекти зазначеного дослідження частково були відображені у ряді публікацій, у контексті концептів структуризації інститутів інформаційного права, для інкорпорації, консолідації та наступної кодифікації законодавства України про інформацію. Серед публікацій пропонується зазначити окремі монографії [1; 2]. Безпосередньо апробація окремих результатів дослідження щодо телекомунікаційного права була проведена на деяких наукових заходах [3; 4].

Науково-методологічні засади дослідження базуються на теоретичних розробках, що знайшли відображення у працях багатьох науковців. Серед них особливо пропонується

відзначити таких як: О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, О. Л. Копиленко, О. М. Костенко, О. В. Петришин, П. М. Рабінович, А. О. Селіванов, О. В. Скрипнюк, Ю. С. Шемшученко та інших.

Концептуальні, загально теоретичні положення дослідження визначаються на основі праць таких науковців як: О. Ф. Андрійко, М. О. Баймуратов, Ю. Г. Барабаш, А. І. Берлач, Ю. М. Бисага, Ю. П. Битяк, О. С. Дугенець, М. І. Іншин, А. М. Колодій, Я. В. Лазур, В. В. Лемак, О. М. Литвинов, Д. М. Лук'янець, В. П. Мікулін, В. І. Олефір, О. П. Орлюк, С. В. Петков, В. Г. Пилипчук, Д. В. Приймаченко, Р. А. Ромашов, М. В. Сідак, С. Г. Стеценко, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк, М. Я. Швець, А. Є. Шевченко, Н. М. Ярмиш та інших.

Прикладний, системно-правовий аналіз окремих наукових праць ряду дослідників, зокрема таких як І. В. Арістова [5], О. А. Баранов [6], К. І. Беляков [7], Ю. П. Бурило [8], О. Д. Довгань [9], О. О. Золотар [10], Р. А. Калюжний [11], Г. М. Красноступ [12], О. В. Копан [13], Б. А. Кормич [14], В. В. Костицький [15], С. О. Лисенко [16], А. І. Марущак [17], В. Я. Настюк [18], А. М. Новицький [19], М. В. Процишен [20-22], Н. А. Савінова [23] та інших, дозволив сформувати та обґрунтувати основні доктринальні положення телекомунікаційного права.

Виклад основних результатів дослідження пропонується почати з того, що у методологічному значенні, а також як доктринальні положення, розуміння телекомунікаційного права пропонується розглядати як підгалузь у спеціальній частині інформаційного права, що має взаємозв'язки з інститутами останнього, у його загальній та особливій частині.

З точки зору системно-комплексного підходу у правознавстві та матричного підходу до структуризації складових підгалузей права, за сутністю телекомунікаційне право має розглядатися у єдності трьох взаємообумовлених проявів:

множина суспільних відносин пов'язаних з організацією та експлуатацією інфраструктури спілкування людей на великі відстані, норм правил поведінки їх щодо передавання та отримання інформації із застосуванням різноманітних технологій;

напрямок наукових досліджень сфери суспільних відносин пов'язаних з організацією та експлуатацією інфраструктури спілкування людей на великі відстані, норм правил поведінки щодо передавання та отримання інформації із застосуванням різноманітних технологій;

навчальна дисципліна – формалізоване передавання від покоління до покоління науково структурованих компетенцій, знань, умінь, навичок пов'язаних із правовідносинами стосовно організацією та експлуатацією інфраструктури спілкування людей на великі відстані, норм правил поведінки у передаванні та отриманні інформації із застосуванням різноманітних технологій.

Важливим аспектом доктрини телекомунікаційного права є визначення його загального змісту у структурованому формулюванні, що охоплює ключові різнопланові об'єктивні прояви. Як опорне пропонується таке.

Телекомунікаційне право – це комплексна підгалузь спеціальної частини інформаційного права стосовно норм правил поведінки у суспільних відносин пов'язаних із сферою зв'язку (дистанційного, на великих відстанях спілкування (комунікації) людей з використанням технологічно різноманітних методів та організацією інфраструктури).

На доктринальному рівні пропонується положення, що умовне визначення місця телекомунікаційного права в структурі інформаційного права не виключає наявності окремих його ознак у нормах інших галузях права. Структурно множина таких норм має розглядатися не тільки як галузеві інститути, але і як міжгалузеві комплексні інститути права. Серед іншого зазначене положення

дозволяє здійснювати міжгалузеві взаємозв'язки розуміння об'єктного, суб'єктного та змістовного складу суспільних відносин щодо телекомунікації, як умовно спеціальної сфери суспільної діяльності.

Телекомунікації є об'єктивно провідним, означеним предметом суспільних відносин телекомунікаційного права. З розуміння їх змісту визначається назва цього права. Тобто телекомунікаційне право умовно сформоване за об'єктно-предметною ознакою. Зазначений предмет є визначальним об'єктом змісту спеціальної суспільної діяльності – діяльності пов'язаної з різними технологіями спілкування (передавання та отримання) на великих відстанях інформації (у розумінні її як повідомлень, даних).

Прикладний, порівняльний, системний аналіз окремих довідкових, зокрема наукових джерел, на засадах історичного підходу дозволив синтезувати доктринальне формулювання змісту телекомунікації як спеціального предмету правовідносин. Під телекомунікаціями у широкому значенні пропонується розуміти таке.

Телекомунікації (зв'язок) – діяльність суб'єктів суспільних відносин пов'язана із інфраструктурою передавання та приймання інформації у статусі даних (знаків, сигналів, кодів, письмового тексту, зображень та звуків тощо), як повідомлень будь-якого прояву, із застосуванням відповідних технологій, техніки у системах, для забезпечення потреб спілкування людей на великих відстанях.

Як об'єкт правовідносин телекомунікації розглядаються і у вузькому значенні. Так у Законі України «Про телекомунікації» подається таке формулювання: телекомунікації (електро-зв'язок) – передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, проводових, оптичних або інших електромагнітних системах.

Таке звужене публічно-правове формулювання змісту телекомунікації склалося у результаті запозичення практиками форми поняття з абстрагуванням від його першооснови походження, ігнорування його гносеології (походження як слова у історичній перспективі).

Наступне, на що пропонується звернути увагу, це те, що телекомунікаційному праву притаманний метод регулювання інформаційного права: комплексне застосування методів провідних галузей права (приписів, дозволів, заборон), як на приватноправовому (приватно-консенсуальному, чи природному) рівні, так і на рівні публічного (позитивного) права. Однак публічно-правове домінування джерел телекомунікаційного права не виключає у його складі й джерел приватноправової природи (виникнення окремих суспільних відносин без участі публічної влади, під впливом нових здобутків науково-технічного прогресу суб'єктів приватного права).

Така приватноправова природа телекомунікаційного права знаходить відображення у практиці законодавчого регулювання: фрагментарності, ситуаційності, коли нові суспільні відносини у сфері телекомунікації регулюються державою у окремих спеціальних законодавчих актів. Для прикладу, зазначене притаманно телекомунікаційному законодавству України. Воно нині має ознаки сукупності (купі) спеціальних законів, що не має легітимної взаємопов'язаності. Зазначене викликає ряд наукових концепцій приведення його кількості окремих спеціальних законів до системної їх множинності: взаємопов'язаності, що у єдності утворює нову якість неприбутану сукупності.

Враховуючи те, що законодавчо телекомунікаційне права недостатньо консолідовано, на науково-доктринальному рівні пропонується такий його комплекс:

Конституція України, де серед іншого у статті 92 є норми, що мають прямий та опосередкований взаємоз-

в'язок з телекомунікаціями. Прямий взаємозв'язок визначається з того, що засади організації та експлуатації зв'язку, інформатики визначаються виключно законами України. Опосередкований взаємозв'язок – визначається з того, що також виключно законами мають визначатися права і свободи людини, громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; правосуб'єктність громадян, іноземців та осіб без громадянства; правовий режим власності; правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання; організація і діяльність органів виконавчої влади, організації державної статистики; основи національної безпеки; правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації; засади цивільно-правової відповідальності; діяння, що є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Зазначені конституційні положення за загальною доктриною права, як матричні, мають спеціальне (предметне) змістове наповнення у доктрині телекомунікаційного права. Тобто вони предметно екстраполюються на ієрархію публічно-правового визначення та регулювання щодо спілкування між людьми на великі відстані, незалежно від технологій його прояву, організації та експлуатації, різних функціонально за методами, засобами, способами (технікою та технологіями, інфраструктурою) зв'язку (дистанційної комунікації).

Здійснений пошук та аналіз із застосуванням комп'ютерної системи «Законодавство» Верховної Ради України засвідчив, що кількість законів України, де прямо визначаються суспільні відносини пов'язані із телекомунікаціями, становить – 206. Поряд із системним для телекомунікаційного права законодавчим актом – Законом України «Про телекомунікації» до складу телекомуні-

каційного законодавства пропонується доктринально інкорпорувати такі спеціальні Закони України як: «Про поштовий зв'язок»; «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України»; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»; «Про Національну систему конфіденційного зв'язку»; «Про радіочастотний ресурс України»; «Про ратифікацію Статуту і Конвенції міжнародного союзу електрозв'язку», «Про електронні документи та електронний документообіг» та інші.

Зазначене, а також аналіз наукових джерел дозволяє концептуально визначити спеціальні, публічно-правові галузеві інститути телекомунікаційного права, тобто серед них: поштове право (право поштового зв'язку); право електрозв'язку, право спеціального, конфіденційного зв'язку та захисту інформації; радіочастотне право (право щодо радіочастотного ресурсу).

Виходячи із доктринальних положень цивільного права та окремих наукових концепцій у структурі телекомунікаційного права активно йде формування таких правових інститутів як: Інтернет-право; ІТТ-право (право щодо інформаційно-телекомунікаційних технологій); право про електронні документи та електронний документообіг; міжнародне телекомунікаційне право тощо.

Також доктринально можна зазначити, що телекомунікаційному праву притаманний спеціальний (умовно окремий, автономний) правовий статус його суб'єктів. Серед них, наприклад, за спеціальним пра-

вовим режимом функціонування визначаються такі: оператор зв'язку; провайдер; споживачі телекомунікаційних послуг та інші. Це зумовлює ряд їх спеціальних прав та обов'язків, як суб'єктивних прав, спеціальних взаємних зобов'язань.

Доктринально пропонується вважати, що ключовими суб'єктами телекомунікаційного права є особи у суспільних відносинах в умовно визначеному їх особливому правовому статусі – телекомунікатори. З точки зору теорії систем у правознавстві телекомунікатори за функціональними ознаками умовно поділяються на надавачів телекомунікаційних послуг та споживачів їх послуг.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок телекомунікаційного права пропонуються такі:

1. Науково-доктринальна стандартизація понятійного апарату телекомунікаційного права у перспективі дозволить підвищити якість правотворчості та правозастосування у сфері організації та експлуатації інфраструктури зв'язку – комунікації людей на великих відстанях, незалежно від їх фізичної віддаленості між собою у заданому реаліями можливостей технологій масштабі часу.

2. Наукова доктрина телекомунікаційного права створює базис для удосконалення спеціалізації, стандартизації та синхронізації публічно-правового регулювання, комплексної охорони, захисту суспільних відносин, щодо забезпечення спілкування між людьми на великих відстанях, будь-якими засобами і незалежно від кордонів держав.

Список використаних джерел

1. Цимбалюк В. С. Інформаційне право (основи теорії і практики) : монографія / В. С. Цимбалюк. – К.: «Освіта України», 2010. – 388 с.
2. Цимбалюк В. С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : монографія / В. С. Цимбалюк. – К.: «Освіта України», 2011. – 426 с.
3. Цимбалюк В. С. Телекомунікаційне право як підгалузь інформаційного права України / В. С. Цимбалюк // Збірник матеріалів всеукраїнської науково-

практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми національного законодавства», 18. 10. 2016 р. Випуск 53. – Кропивницький, 2016. – С. 93-95.

4. *Цимбалюк В. С.* Співвідношення мас-медіа права та телекомунікаційного права як підгалузей інформаційного права / В. С. Цимбалюк // Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства: збірник тез V Всеукраїнської науково-практичної конференції, 02. 12. 2016 р. – Кропивницький: ПВНЗ КІДМУ КПУ, 2016. – С. 306-309.

5. *Арістова І. В.* Інформаційна безпека людини як споживача телекомунікаційних послуг : монографія / І. В. Арістова, Д. В. Слущкий. – К.: Ред.журн. «Право України»; – Х.: «Право», 2013. – 184 с.

6. *Баранов А. А.* Інтернет: об'єкт правоотношений и предмет регулювання : монографія / А. А. Баранов. – К.: Ред. журн. «Право України»; – Х.: «Право», 2013. – 144 с.

7. *Беляков К. І.* Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення : монографія / К. І. Беляков. – К.: КВПЦ, 2008. – 576 с.

8. *Бурило Ю. П.* Господарсько-правові засади інформаційної діяльності : монографія. / Ю. П. Бурило. – К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. – 343 с.

9. *Довгань О. Д.* Забезпечення інформаційної безпеки в контексті глобалізації: теоретико-правові та організаційні аспекти : монографія / О. Д. Довгань. – К.: НАПрН України, НДІП, НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2015. – 388 с.

10. *Золотар О. О.* Правова охорона як складова інформаційної безпеки : монографія / О. О. Золотар. – К.: «ПанТот». – 2011. – 100 с.

11. *Калюжний Р. А.* Інформатизація, право, управління (організаційно-правові питання) : монографія / Р. А. Калюжний, О. Д. Крупчан, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець / За заг. ред. Швеця М. Я., Крупчана О. Д. – Київ: НДЦ правової інформатики АПРНУ, 2002. – 191 с.

12. *Красноступ Г. М.* Правове забезпечення прозорості відносин власності щодо аудіовізуальних засобів масової інформації / Г. М. Красноступ // Інформація і право. – 2016. – № 1 (16). – С. 58 – 65.

13. *Копан О. В.* Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію : монографія / О. В. Копан, Р. А. Калюжний, О. Г. Марценюк. – К.: «МП Леся», 2013. – 236 с.

14. *Кормич Б. А.* Інформаційне право : підручник / Б. А. Кормич. – Х.: «БУРУН і К», 2011. – 334 с.

15. Електронна торгівля (правовий аспект регулювання) : монографія / За заг. ред. В. В. Костицького. – К.: «МП Леся», 2007. – 212 с.

16. *Лисенко С. А.* Системний підхід у дослідженні інформаційної безпеки підприємств з точки зору теорії гіперсистем у праві / С. О. Лисенко // Європейські перспективи. – 2016. – С. 159-166.

17. *Марущак А. І.* Інформаційне право: доступ до інформації : підручник / А. І. Марущак. – К.: КНТ, 2007. – 532 с.

18. *Настюк В. Я.* Адміністративно-правовий захист інформації: проблеми та шляхи вирішення : монографія / В. Я. Настюк, В. В. Белевцевпа. – К.: Ред. журн. «Право України»; – Х.: «Право», 2013. – 128 с.

19. *Новицький А. М.* Правове регулювання інституціоналізації інформаційного суспільства в Україні: монографія / А. М. Новицький. – Ірпінь: НУ ДПС України, 2011. – 444 с.

20. *Процишен М. В.* Права про телекомунікації в Україні: методологічні засади розуміння / М. В. Процишен // Форум права. – 2016. – №5. – С.168-173. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_5_29

21. *Процишен М. В.* Права про телекомунікації в Україні: публічно-правовий та приватноправовий змісті як підгалузі інформаційного права / М. В. Процишен

//Науковий вісник публічного та приватного права – 2016. – № 5. – С. 202-207. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nvppp.in.ua/index.php/vip5>

22. *Процишен М. В.* Право про телекомунікації України: з точки зору компаративістики з правом Європейського Союзу / М. В. Процишен //Порівняльно-аналітичне право – 2016. – № 5. – С. 225-228. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/78>

23. *Савінова Н. А.* Кримінально-правова політика та забезпечення інформаційного суспільства в Україні : монографія /Н. А. Савінова. – К.: Ред. журн. «Право України»; – Х.: «Право», 2013. – 292 с.

Цимбалюк В. С. Доктринальні положення телекомунікаційного права як підгалузі інформаційного права

У статті пропонуються до розгляду окремі результати дослідження стосовно формування доктринальних положень телекомунікаційного права. При цьому телекомунікаційне право визначається як підгалузь спеціальної частини інформаційного права.

Ключові слова: право, телекомунікації, телекомунікаційне право, інформаційне право.

Цымбалюк В. С. Доктринальные положения телекоммуникационного права как подотрасли информационного права

В статье предлагаются к рассмотрению отдельные результаты исследования по формированию доктринальных положений телекоммуникационного права. При этом телекоммуникационное право определяется как подотрасль в специальной части информационного права.

Ключевые слова: право, телекоммуникации, телекоммуникационное право, информационное право.

Tsimbalyuk V. Doctrinal provisions of telecommunication law as a sub-sector of the information law

The article proposes to consider some results of the study on the formation of doctrinal provisions of telecommunications law. At the same time, telecommunications law is defined as a sub-sector in a special part of the information law.

Key words: law, telecommunications, telecommunications law, information law.